

УДК УДК 373.5.014

ОЦІНЮВАННЯ ЯКОСТІ ШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ У ШОТЛАНДІЇ НА ПРИКЛАДІ ДІЯЛЬНОСТІ ІНСПЕКТОРАТУ ЇЇ ВЕЛИЧНОСТІ

Аліна Джурило

Статтю присвячено організації оцінювання якості шкільної освіти у Шотландії, її структурним та функціональним елементам. У статті детально розглянуто роботу Інспекторату її Величності в Шотландії, а також коротко схарактеризовано основні відмінності у роботі інспекторів шкіл Англії та Шотландії. Особливу увагу приділено процесу самооцінювання шкіл як ключовому елементу забезпечення якості шкільної освіти.

Ключові слова: якість шкільної освіти, оцінювання якості шкільної освіти, самооцінювання, середня освіта Шотландії, шкільний інспектор.

Якість освіти позиціонується пріоритетним напрямом освітньої політики Європейського Союзу упродовж останніх десятиліть. Про це свідчать стратегічні програми Брюсселя «Освіта і підготовка 2010» (Education and Training 2010) та «Освіта і підготовка 2020» (Education and Training 2020), у яких завдання підвищення якості та ефективності освітніх систем країн-членів цього міждержавного утворення розглядається чи не якнайважливіше. Сенс європейського співробітництва в галузі розбудови освіти високої якості полягає як у створенні спільної платформи для забезпечення якості освіти в державах-членах, так і у вивченні та аналізі існуючих систем оцінювання якості шкільної освіти з метою збагачення теорії і практики у цій царині [11].

Європейська спрямованість України зумовлює потребу у вивченні, узагальненні, критичному осмисленні та творчому застосуванні здобутків європейських країн у цьому питанні. Досвід Шотландії з огляду на це набуває особливого значення для України, адже загалом британська і, зокрема, шотландська системи середньої освіти визнаються високо результативними.

Дослідженню проблем освіти Великої Британії присвячували свої роботи багато вітчизняних учених, серед яких: А. Барбарига, К. Гаращук, О. Джурилинський, Н. Лавриченко, О. Локшина, О. Огієнко, О. Овчарук, О. Першукова, Л. Пуховська, А. Сбруєва.

Проблеми забезпечення якості зарубіжної та, зокрема, британської освіти досліджували такі фахівці, як Д. Адамс (D. Adams), К. Бібі (C. Beeby), Д. Беноліель (D. Benoliel), Дж. Сінг (J. Singh), Д. Чапан (D. Chapman), К. Піфо (K. Pifo), П. Тімз (P. Timms), К. Меррел (Ch. Merrell), С. О'Хара (S. O'Hara), Ш. Міск (Sh. Miske), Х. Хавес (H. Haves), Д. Стівенс (D. Stevens). Оцінювання навчальних досягнень учнів Великої Британії досліджували: Г. Айзенк (H. Eysenck), С. Берт (S. Burt), Ф. Вернен (F. Wernen), Ф. Гальтон (F. Galton), Д. Гопкінз (D. Hopkins), Б. Саймон (B. Simon).

Метою цієї статті є аналіз специфіки такого інструменту забезпечення якості шотландської освіти, як Інспекторат Її Величності.

Розглядаючи проблему забезпечення якості шкільної освіти у Шотландії, необхідно відзначити інтенсифікацію уваги до цього питання на усіх рівнях шотландського суспільства, що пояснюється соціально-економічними трансформаціями. Йдеться про те, що децентралізація шотландської освіти у контексті активізації ідей ринкової економіки передбачає надання школам більшої самостійності: школи розглядаються як один із сегментів ринку «соціальних благ», як підприємство, що здатне випускати якісну продукцію без зовнішньої допомоги; освітній заклад виступає суб'єктом у розробленні шляхів розвитку освіти та впливає на освітню політику держави. Внаслідок отримання школами більшої автономії (що виявляється у самостійній розробці ними навчальних планів, доборі навчальних матеріалів, можливості інноваційної діяльності, самостійному розподілі та використанні бюджетних коштів тощо) актуалізується відповідальність навчального закладу за відповідність надаваних освітніх послуг встановленим державним нормам, стандартам [1].

У цьому процесі можливо виокремити такі важливі тенденції:

– традиційно зберігається зовнішня форма оцінювання якості освіти, яке проводиться інспекційними органами на національному та / або регіональному рівнях управління освітою. Але при цьому органи інспекції все більше виступають як консультативний елемент, що здійснює методичну підтримку школи у проведенні самооцінювання результатів діяльності та розробленні планів подальшого розвитку [2];

– об'єктом як зовнішнього, так і внутрішнього оцінювання стає вся комплексна діяльність школи. Оцінюється не лише кінцевий результат освітньої діяльності навчального закладу, але й усі елементи освітньої системи, що сприяють досягненню цього результату. До таких елементів належать: цілі, зміст, організаційні форми і засоби навчання, якість викладання, матеріально-технічна база, ефективне управління [4].

Проекція підходів до оцінювання ефективності діяльності шотландських шкіл на Англію надає можливість окреслити спільності і відмінності у цих двох частинах Сполученого Королівства. Передусім, потрібно вести мову про те, що посилення повноважень шкіл та контролю громад стало важливою рисою реформ освіти, як в Англії, так і в Шотландії. Зокрема, були розширені повноваження опікунських рад та директорів шкіл, оскільки стало очевидно, що саме фігура директора є ключовою для успіху у вдосконаленні роботи школи. Різноманітні форми залучення батьків до регулювання процесу навчання у школі не були обмежені лише введенням їх в органи управління. Значні зміни відбулися і у системі інформування батьків про те, що відбувається у школі взагалі і з їхнього дитиною зокрема [10].

В обох частинах Сполученого Королівства особлива увага на сучасному етапі приділяється не разовому зрізу навчальних результатів, а перманентному відслідковуванню прогресу учня. Йдеться про так звану систему оцінювання «доданої вартості» (value added evaluation), яка є складною для втілення у практику, але надає можливість чіткіше побачити роль освіти (школи, педагогів) у прогресі дитини.

Досить успішною можна вважати і практику запровадження національних освітніх стандартів, хоча у Шотландії вони носять більш

рекомендаційний характер. В Англії стандарт (National Curriculum) має більш модальний характер – його дотримання перевіряється шляхом обов'язкових стандартизованих іспитів, які проводяться у кожній школі під зовнішнім контролем. Треба зауважити, що в дослідженнях англійських науковців не відзначається, що запровадження такого типу іспитів поліпшило якість освітніх послуг [7].

Англійська система контролю якості, крім стандартизованого оцінювання навчальних досягнень учнів, базується на інтенсивній системі інспектування, корелюючись при цьому з високою автономією директорів шкіл.

Відзначимо, що інспекція шкіл в Англії, заснована в середині XIX ст., обходиться платникам податків у 0,5 % національних витрат на загальну освіту. Багато діячів освіти та представників громадськості в Англії сумніваються в ефективності таких вкладень. Більш того, чимало з них наголошують, що інспектори стали одними з найбільш непопулярних фігур в англійській системі освіти, оскільки процес інспектування часто перетворюється для багатьох учителів та директорів шкіл у «переживання образливих підозр та збір непотрібних даних». За висловленням колишнього прем'єр-міністра Великобританії Тоні Блера (Anthony Charles Lynton Blair), учитель змушений шукати причини, що пояснюють ті чи інші труднощі в роботі, а не шляхи їх подолання. Окрім того, були зафіксовані випадки, коли, турбуючись про репутацію школи, директори та вчителі фальсифікували результати іспитів [9].

З метою удосконалення діяльності цієї урядової структури в останні десятиліття відбулося декілька реформ. Після останньої реформи 2005 р. система інспектування, крім процесу самооцінювання шкіл у форматі спеціальної картки, яку заповнюють директори, передбачає 2-3-денний візит до школи інспекторів кожні 3 роки з акцентом на питаннях шкільного менеджменту та дотримання освітніх стандартів [5].

Шотландська система оцінювання якості покликана допомогти школі вирішити її власні проблеми. Один із творців цієї системи Грем Дональдсон (Graham Donaldson) визнає: «Нас цікавить не те, які результати демонструють учні цієї школи, а як школа оцінює ці результати, як вона вибудовує стратегії щодо їх поліпшення. Тобто ми повинні допомогти якісним самооцінюванням у цій школі разом із батьківським співтовариством».

Саме для цього розробляються рекомендації із красномовною назвою «Наскільки хороша наша школа?» (How good is our school?). Таким чином, інспекція стає методичною службою, яка не лише виставляє оцінку діяльності школи, а допомагає їй побачити свої сильні та слабкі сторони. При цьому активно використовується елемент участі батьків та роботодавців в оцінюванні того, що відбувається у школі [8].

Деталізуючи особливості організації оцінювання діяльності шкіл у Шотландії, відзначимо, що остання стала однією з перших європейських країн, де було розроблено та успішно впроваджено інноваційну систему самооцінювання шкільної діяльності, яка перетворилася на основну форму оцінювання якості освіти державою та регіональними радами освіти.

Шкільна інспекція складається з інспекторів; молодших контролерів; «непрофесійних» контролерів без досвіду управління школою. На націо-

нальному рівні інспекція Її Величності Королеви Шотландії, або Королівська інспекція, забезпечує якість усієї системи освіти; розробляючи критерії якості освіти в шотландських школах; проводячи систематичні перевірки діяльності шкіл; складаючи та публікуючи звіти за результатами перевірок; консультуючи Департамент освіти з питань якості освіти.

На регіональному рівні ради з питань освіти проводять регулярні аудити якості в умовах самоврядування школи; складають звіти за результатами перевірки; беруть участь у розробленні планів розвитку школи та допомагають у їхньої реалізації [3].

Школа покликана гарантувати надання якісної освіти та регулярно проводити оцінювання своєї діяльності, готувати звіти щодо забезпечення якості освітнього процесу та планувати поліпшення своєї діяльності.

Шотландська модель самооцінювання школи передбачає: протягом трьох років у школі систематично аналізуються певні види діяльності. Суб'єктами оцінювання виступають директор школи, адміністративний апарат та педагогічний колектив. В інструкціях Королівської інспекції представлені механізми проведення самооцінювання та виділені сім об'єктів шкільної діяльності для аналізу їхньої якості:

- навчальний план;
- освітні досягнення учнів;
- освітній процес (навчання та викладання);
- психолого-педагогічний супровід учнів;
- клімат школи;
- ресурси;
- управління, діяльність директора, система забезпечення якості [8].

Оцінка здійснюється на основі критеріїв, які, у свою чергу, розкриваються у вигляді параметрів оцінювання. Наприклад, «навчальний план» оцінюється за 2 критеріями: організація навчального плану і курси та програми.

Критерій «організація навчального плану» описується за такими параметрами:

- широта та збалансованість елементів навчального плану;
- міжпредметні зв'язки;
- розклад уроків та організація вивчення предметів за вибором.

Серед параметрів, які розкривають критерій «курси та програми», виділяють такі параметри оцінювання:

- широта та збалансованість елементів курсу або програми, їх відповідність національним та регіональним рамкам;
- цілісність та наступність курсів і програм;
- календарно-тематичне планування курсів або програми та методичне забезпечення вчителів.

Кожен параметр оцінюється за 4-бальною шкалою, де 4 – «дуже добре», 3 – «добре», 2 – «задовільно», 1 – «незадовільно».

Об'єктами самооцінювання може виступати як сукупна діяльність школи, так і один або декілька її різновидів.

В основу процесу самооцінювання покладено три питання:

1. Як ми працюємо?
2. Як ми про це дізнаємося?
3. Що ми можемо тепер зробити?

Для отримання достовірної інформації про діяльність навчального закладу використовують різноманітні методи збору даних, включаючи:

- інтерв'ювання;
- анкетування (багато шкіл використовують розроблені інспектором анкети для оцінювання клімату школи та освітнього процесу). Анкети розсилаються батькам, видаються вчителям та учням;
- групові обговорення та робочі зустрічі;
- аналіз документації (роботи учнів, звіти для батьків, звіт з реалізації плану розвитку школи, навчальний план і т.д.);
- спостереження (пряме спостереження, обмін класами, відеозаписи уроків і т.д.);
- аналіз освітніх результатів учнів (рівні досягнень, національні та регіональні показники досягнень учнів, показники «доданої вартості») [6].

На основі результатів самооцінювання визначаються сильні та слабкі сторони діяльності школи, розробляється звіт за стандартами і якістю, виділяються пріоритетні напрямки розвитку навчального закладу. З 2000 р. школи в Шотландії зобов'язані складати щорічний план розвитку, в якому ставлять цілі та визначають заходи з підвищення якості освітніх досягнень учнів. План розвитку також повинен включати цілі поліпшення, поставлені регіональним органом освітнього управління, та завдання з урахуванням побажань шкільної ради, вчителів, батьків та учнів. Школи зобов'язані щорічно звітувати батькам про свою діяльність.

Результати самооцінювання використовуються як основа для планування та проведення зовнішньої перевірки Королівської інспекцією. З метою забезпечення єдиного для всіх розуміння поняття «якості шкільної освіти» критерії та механізми оцінювання, що визначені у національній інструкції «Наскільки хороша наша школа?», є єдиними при проведенні як зовнішнього, так і внутрішнього оцінювання. Зазначені особливості організації оцінювання якості шкільної освіти свідчать про появу нової багаторівневої системи управління якістю, в якій висока автономність шкіл поєднується з централізацією контролю на рівні держави.

Тож як бачимо, у Шотландії у контексті постійного процесу підвищення якості освітніх послуг відбувається перманентне удосконалення діяльності відповідних органів, водночас головний акцент при цьому робиться на підвищення ролі шкіл та громадськості у цьому процесі. Значна увага приділяється питанню самооцінювання шкіл як ключовому елементу забезпечення якості освіти.

Узагальнюючи шотландський досвід, наголосимо, що така організація оцінювання якості шкільної освіти була б дуже ефективною для України, і дала б змогу суттєво підвищити якість освітніх послуг, які надаються нашими навчальними закладами, збільшити відповідальність шкіл за їхню роботу, розширити автономію шкіл для розроблення власних навчальних планів та забезпечити довіру учнів та їхніх батьків до національної системи освіти.

Список використаних джерел:

1. Особливець Ю. О. Динаміка розвитку освітньої політики Великобританії в останній чверті ХХ – на початку ХХІ століття (перехід від ідеї стандартизації до ідеї персоналізації) / Ю. О. Особливець // Педагогічні науки: теорія, історія інноваційні технології. – 2009. – № 2. – С. 89–95.
2. Стратегія реформування освіти в Україні : рекомендації з освітньої політики. – К. : К.І.С., 2003. – 296 с.
3. Поташиник М. М. Управление качеством образования / под ред. М. М. Поташиника. – Педагогическое общество России, 2000. – 448 с.
4. *Inspecting School. Handbook for Inspecting Secondary Schools with guidance on self-evaluation.* – England : HMCI, January 2000.
5. *International Organization for Standardization [Electronic resource].* – URL : <http://www.iso.org/iso/home.html>.
6. *Improving our School. A Consultation Paper on National Priorities for Schools Education in Scotland.* Edinburgh, 2000.
7. *Guidance for the Inspection of Local Authority Education Services for Children. Service Reporting Code of Practice for Local Authorities. Published CIPFA [Electronic resource] / THE CHARTERED INSTITUTE OF PUBLIC FINANCE AND ACCOUNTANCY, 2010.* – 485 p. – URL : http://www.tisonline.net/localauthorityaccounting/content/SeRCOP_2010_11.pdf.
8. *How good is our School? Self-evaluation using quality indicators,* HMIE, 2001.
9. *How do Schools in Scotland Measure their own Progress? AERS, Applied Educational Research Scheme.* – edited : University of Stirling, University of Strathclyde (education), University of Edinburgh. – Moray house, School of Education, St John's Land, Holyrood Road, Edinburgh. – June 2008.
10. *Maes B., Ver Eecke E. and Zaman M. Inspectorates of Education in Europe. A Descriptive Study.* – SISI (The Standing International Conference of Central and General Inspectorates of Education). – DVO, 1998. – 431 p.
11. *Education and Training 2020 (ET 2020) [Electronic resource].* – URL : http://europa.eu/legislation_summaries/education_training_youth/general_framework/ef0016_en.htm